

АНАЛІЗУВАННЯ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація Здійснено аналіз стану та розвитку харчової промисловості України. Розглянуто динаміку індексів харчової промисловості за 2010-2017, динаміку частки харчової промисловості в загальному обсязі реалізації продукції по окремих регіонах

Ключові слова: харчова промисловість індекс, споживчі ціни, валова продукція, динаміка.

Abstract The analysis of the state and development of the food industry of Ukraine is carried out. The dynamics of indices of the food industry for 2010-2017, dynamics of the share of the food industry in the total volume of sales of products in separate regions is considered.

Key words: food industry index, consumer prices, gross output, dynamics.

Вступ

Харчова промисловість протягом багатьох років була і залишається найважливішою й життєво необхідною галуззю для країн Європи, що забезпечує харчову безпеку країни, бере участь у формуванні структури експортної торгівлі, сприяє розвитку інших галузей промисловості.

В минулому Україна мала досить розвинуту, структуровану та різноманітну промисловість, яка виробляла великий асортимент продуктів харчування. Економічна роль харчової промисловості в розвитку економіки визначається, насамперед, тим, що вона забезпечує населення продовольством промислового виробництва. Вона нараховує 25 різних галузей. Дослідження розвитку різних галузей харчової промисловості на окремих етапах досліджували такі вчені, як: Г.Ю. Гейдройц, Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравська, Д.Ф. Крисанов, К.О. Прокопенко, П.П. Борщевський, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковський, П.М. Купчак, П.В. Осіпов, О.О. Шеремет, Л.О. Пашнюк, В.В. Прядко та інші.

Метою роботи є визначення перспектив розвитку харчової промисловості на основі аналізу стану галузі.

Результати дослідження

За вартістю валової продукції (майже 20%) вона поступається тільки машинобудуванню та металообробці, за кількістю промислового виробництва потенціалу (10,1%) займає третє місце в структурі промислового комплексу, а за вартістю промислово-виробничих фондів – п'яте. Провідними фондами харчової промисловості є борошномельна, круп'яна, хлібопекарська, цукрова, олійно-жирова, плодоовочево-консервна, м'ясна, молочна, харчосмакова, кондитерська, виноробна та інші галузі.

В загальній структурі виробництва продовольства найбільша частка, понад 27,9%, припадає на продукцію олійно-жирової промисловості, 13,3% – м'ясо та м'ясної продукції, 10,5% – молочні продукти, 11% – напої.

Згідно з даними [1] індекс цін на продукти харчування зріс більше ніж на 37%, при цьому на м'ясні вироби та м'ясопродукти більш ніж на 35%. Такі зміни у обсягах виробництва та рості цін є наслідком впливу світової кризи та особливостей розвитку харчової промисловості, яка є високоінтегрованою з сільським господарством.

Динаміка індексів харчової промисловості свідчить про поступове зменшення середньозваженого темпу росту виробництва харчових продуктів (та напоїв) із 105,6% (та 104,3% відповідно) у 2010 р. до 87,2% (та 88,6%) у 2015 р. відповідно (рис.1).

Протягом 2015-2017 р. ситуація змінюється: спостерігається збільшення індексів виробництва харчових продуктів і напоїв до рівня 104,2% і 101,6% відповідно. Зростання обсягів виробництва вагомої частки продукції харчової галузі зумовлене саме їх експортною орієнтацією. Так, українська курятина має попит за кордоном. Незважаючи на втрату ринку Росії і проблеми транзиту через її територію до країн СНД, українські виробники розширюють географію своїх зовнішніх поставок. За

перші два місяці 2016 р. експорт м'яса птиці з України збільшився на 29% (до 28,9 млн. дол. США) порівняно з аналогічним періодом минулого року. Основними лідерами стали Ірак – 7,6 млн. дол. США, Нідерланди – 3,6 млн. дол. США, Єгипет – 3,4 млн. дол. США [1]. Однак, відносно окремих видів продукції харчової промисловості спостерігається суттєве скорочення обсягів реалізації продукції на експорт, наприклад, зменшення експорту українських сирів після введення Росією ембарго. Експорт сиру за січень-квітень 2015 р. скоротився в 9,5 рази – до 8 млн. дол. США. У цілому в 2015 р. Україна поставила на зовнішні ринки всього 15 тис. т сиру, роком раніше – 19,5 тис. т, хоча, в кращі роки експорт сирів із України був на рівні близько 60 тис. т. Причинами такої ситуації є дуже сильна залежність експорту сиру від ринків Росії та СНД [1].

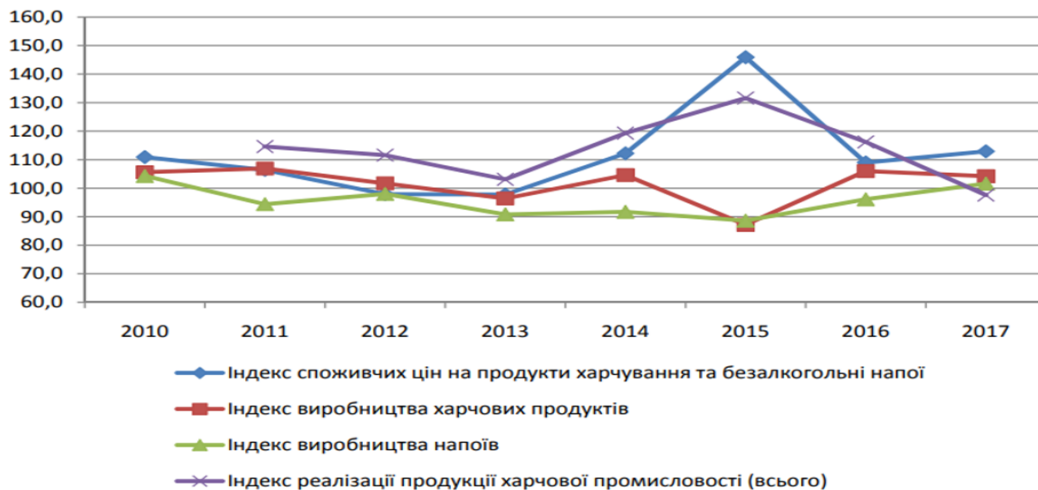

Рис.1 Порівняльна динаміка індексів харчової промисловості за 2010-2017 рр.: харчових продуктів та напоїв [1]

За період 2011-2017 рр. внутрішнє споживання зернових впало на 25%. Таке суттєве скорочення відбулося в основному через зменшення обсягів саме продовольчого споживання на 19%. Якщо у 2012 р. для продовольчих цілей було перероблено близько 6,64 млн. т зернових культур, то за результатами 2016 р. – 5,40 млн. тонн [1].

Варто сказати, що на регіональному рівні розподіл по обсягах виробництва за 10 років також змінився. У 2007 році лідерами у виробництві продукції харчування були: м. Київ (20,4% загальнодержавного обсягу виробництва продуктів харчування), Київська область (7,8%), Донецька (7,5%), Дніпропетровська (6,8%), Вінницька (6,2%) та Харківська (5,1%) області.

У 2017 році найбільші обсяги виробництва мали м. Київ (18,17%), області – Вінницька (8,8%) Київська (7,6%) Полтавська (7,45%), Дніпропетровська (7,13%), Харківська (6,2%), Черкаська (6,1%). Сім регіонів забезпечили 61,5% обсягів виробництва харчової промисловості України у 2017 році [1].

У 2017 році порівняно з попереднім періодом сім областей знизили обсяги виробництва в середньому на 2-7%, а саме: Волинська (-7%), Дніпропетровська (-5%), Рівненська (-7,1%), Житомирська (-2,7%), Херсонська (- 2,2%) та Чернівецька область (-1,1%). Усі інші області мали позитивну динаміку індексів виробництва. Значення харчової промисловості для значної частини областей дуже важливе, так як її вага в загальному обсязі реалізованої продукції цих регіонів займає по над 35% (рис.2).

Аналізуючи дані табл.1, можемо спостерігати позитивну динаміку зростання виробництва харчових продуктів у 2016-2017 рр. Таку ж тенденцію мають виробництво м'яса та м'ясних продуктів, перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків; перероблення та консервування фруктів і овочів. У 2015-2016 рр. виробництво молочної продукції мало тенденцію до спаду порівняно з попередніми роками.

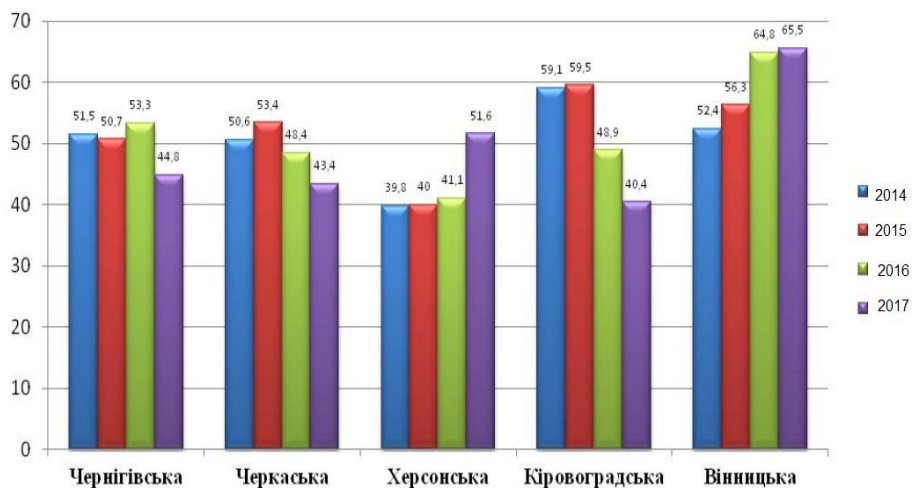

Рис.2 Динаміка частки харчової промисловості в загальному обсязі реалізації продукції по окремих регіонах України у 2014-2017 роках, % [1]

Таблиця 1 - Динаміка індексу продукції харчової промисловості за 2013-2017 рр. (у відсотках до попереднього року) [1]

Виробництво:	2013	2014	2015	2016	2017
Харчова продукція	96,4	104,6	87,2	106	104,2
М'ясо та м'ясні продукти	110,5	100,5	99,8	104,5	101,3
Молочні продукти	100,5	100,1	91,2	98,6	102,1
Олія та тваринні жири	92,6	121,5	85,8	116,5	118,7
Перероблення та консервування фруктів і овочів	99,8	102,9	74,6	100,2	105,1
Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків	105,1	98,7	71,4	115,6	106,8
Продукти борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	96,7	100,6	94,6	100,7	99,4
Хліб, хлібобулочні і борошняні вироби	96,5	89,5	86,9	97,7	96,9
Виробництво інших харчових продуктів	85,5	110,8	79	111,5	102,2
Виробництво цукру	58,9	166,8	69,5	136,2	99,2
Какао, шоколад та цукрові кондитерські вироби	100,5	76,2	82,9	98,6	106,4
Чай та кава	110,7	106,1	92	103,7	93,7
Прянощі і приправи	98,6	93,1	86,4	100,4	104,8
Напої	90,8	91,7	88,6	96,1	101,6
Дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв	84,3	93,7	93,1	86	87,9
Виноградні вина	94,3	97,1	122,1	100,7	90,5
Безалкогольні напої, мінеральні води та інших води, розлиті у пляшки	93,1	93,9	93,2	106	114,1
Тютюнові вироби	91,8	104,5	108	104	94,9

Також за останні три роки негативною динамікою характеризується виробництво хлібобулочних виробів, борошномельних, круп'яних, тістечок та тортів, сухарів та сухого печива. У 2016 р. виробництво цукру збільшилося на 36,2% порівняно з 2015 р., проте в 2017 р. показник знизився до 99,2%. Також за 2016-2017 рр. позитивною тенденцією характеризується виробництво безалкогольних напоїв, виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки.

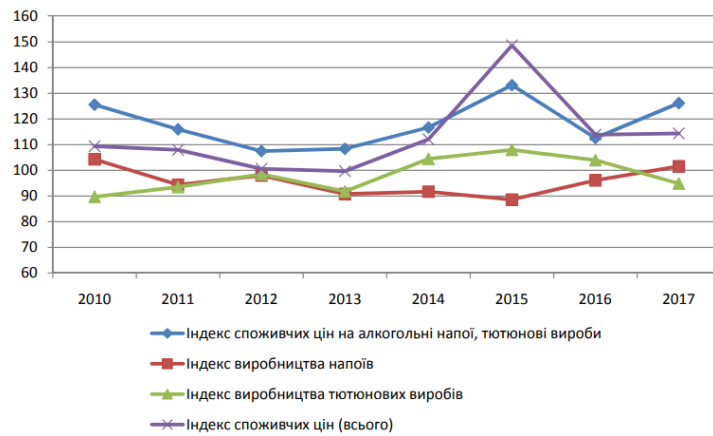

Рис.3 Порівняльна динаміка індексів харчової промисловості за 2010-2017 рр.: алкогольних напоїв та тютюнових виробів [1]

Зауважимо, що оцінювання динаміки індексів виробництва тютюнових виробів і напоїв та ІСЦ на них дозволяє констатувати: ІСЦ на алкогольні напої та тютюнові вироби поступово зростало протягом 2012-2015 рр. за зменшення індексу виробництва напоїв та збільшення індексу виробництва тютюнових виробів (рис.3).

Серед алкогольних напоїв найбільше в Україні виробляється пива, на другому місці – горілка та міцні спиртові напої, третє місце ділять лікери та виноградне вино. Виробництво коньяків та бренді стабільно збільшується [2, с.152]. Виробництво пива достатньо стабільне, зниження спостерігається тільки в 2012-2013 роках. В цілому аналіз індексів виробництва тютюнових виробів, алкогольних напоїв та споживчих цін на них дозволяє зробити припущення про наявність високого прямопропорційного кореляційного зв'язку між ними протягом 2012-2017 років.

У структурі доходу від продажу харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів за 2017 рік найбільша частка припадає на дохід від продажу олії і тваринних жирів – 25,9%, на напої – 10,7%, на реалізоване м'яса та м'ясні продукти – 13,3%, на дохід від молочної продукції – 10,5%, на хліб та хлібобулочних вироби 7,2%, на дохід від реалізації інших харчових продуктів (цукру, какао, шоколаду, тощо) – 14,9% [3-4]. Структуру доходів від продажу харчових продуктів зображено на рис.4.

Отже, харчова промисловість в господарському комплексі України є найбільшою і найважливішою серед галузей промисловості.

Основною метою харчової промисловості є задоволення потреб людини в їжі. За добрих умов функціонування вона приносить чималу частину державного бюджету.

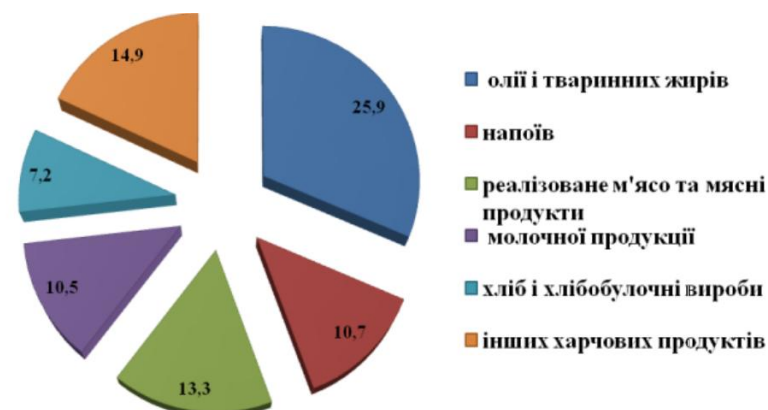

Рис.4. Структура доходів від продажу харчових продуктів в 2017 р., % [1]

Висновки

Проаналізувавши сучасний стан харчової промисловості України, можна виокремити головні проблеми, з якими стикаються на своєму шляху українські підприємства у сфері постачання на національний та іноземний ринки конкурентоспроможної продукції:

- скорочення обсягів постачання сировини від сільського господарства, від якого залежать ціна та якість продукції;
- завищені ціни на орендну плату за сільськогосподарські землі;
- несприятливий клімат для отримання великих обсягів урожаю, через що відбувається помітне скорочення виробництва продукції;
- застаріле обладнання та недосконала техніка обробки сировини;
- відсталість від удосконалених методик зарубіжних колег полягає у тому, що Україна протягом багатьох років не тільки не відповідає європейським нормам, а й не змінює їх. Якщо розглядати технологію обробки заморожених продуктів харчування в Європі, то, відповідно до ГСТУ, рівень температури повинен бути -18°C , тоді як Україна, відповідно до ГСТУ, встановлює -12°C ;
- невідповідність міжнародним стандартам якості продукції і, як наслідок, зниження попиту на вітчизняні товари;
- залежність експорту української продукції від попиту на іноземних ринках;
- недостатня забезпеченість фінансовими ресурсами та незначна інвестиційна привабливість для іноземних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистичні збірники Держкомстату України за 2010—2017 роки. Сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Рекомендації НБУ щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника № 23011/79 від 02.06.1994 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1_79500-94
3. Єпіфанова І. Ю. Напрямки забезпечення конкурентоспроможності підприємств кондитерської галузі в Україні / Єпіфанова І. Ю., Гайдей М. О. // Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — №23. — С. 53-57.
4. Цвик О. Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств // Дзеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. // Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — №4. — С. 5 – 8.

Цвик Олександр Григорович - студент групи МОФ-17мі, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: gancster4@gmail.com

Науковий керівник: **Дзеджула В'ячеслав Васильович** – доктор екон. наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет.

Tsvyk G. Oleksandr - Department of Management and safety of business, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: gancster4@gmail.com

Supervisor: **Vyacheslav V. Dzhezdzhula** - Doctor of Economics, Professor of Department of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia